

nove knjige

IVAN GRLJUŠIĆ: »BEZ NASLOVA«

Čakavski sabor, Split 1976.

Piše: Tomislav Marijan Bilosnić

Ivan Grljušić je jedan od onih pjesnika koji svojom lirikom i lirizmom ne žele ništa definirati, pa čak ni pjesništvo samo — naslovom. Ovaj nepri-strasnik čuva svoj pjesmoveni protok od bilo kakvih odredbe-nica, pa ga izriče udržljivošću, uzmičući s natuknicama što slijede iza veznika-razbijala »i«, »ili« i »ali«, koji nemaju smisao projažnjavanja i izožtravanja, već zamagljivanja slike. Sustav ovih pjesmovo-sklopovnih gra-fizama determiniran je zamrše-nošću, razorenosću, razdrtošću, sмиšljenom izlomljenošću, nam-jernom neodređenošću, dok se njihova komunikativnost ostvara-ruje premetanjem sklopovnih krhotina kao jedinih izražajnih jedinica. Učinkovitost Grljušiće-ve lirike ne bi trebalo tražiti u modernističkom izmucivanju slo-ženica, u razasutoj fragmentar-nosti, u isječkanošti opažanja, već u svojevrsnoj i originalnoj disonanci apsurda, u iznalaženju žurnalistički razaznatljiva »hu-mour noir«.

Poezija nije bismislena i sa-moljubiva statistika koja će nam dati prosječne podatke i vrijed-nosti, od vjerovanja u boga do klađenja na konjskim trkama, već se ona udaljuje od svake konačne uhvatljivosti, tragajući sama za obzorjima apsolutne ušpostave ili negacije svoje pred-metnosti, a što sve skupa izis-kuje razložno prihvatanje i pro-čenjivanje. Lirika, naprsto, nije matematika, pa ni onda kad se aritmetički proračunavaju njeni sklopovi. Lirizam je život koji pulsira, žamori, rominja, krvari, mlaza; to je poplava, plamen, eruptivnost, grč, cvjetanje — istodobno sve i ništa, jer je tajna. Pjesništvo, pa i suvre-meno, koje počesto — iskazujući se apsolutnim hermetičkim apstraktcijama — ide do svog ukinuća, ma koliko u svoj je-zik i stihovlje unosi anorgan-sku stvarnost i stvarnost, ma koliko ranije »istrošene« simbo-

le prirodnoga zamijenilo za no-vu simboliku opredmećene zbi-lje, organska je tvorevina. To suvremena kritika zaboravlja. Ona se opila predmetnošću i uk-ljučila u puki tehnološki proces. Ili: na jednoj strani kritika se upinje do besmislene praznine objašnjavajući Crvenkapicu, dok je na drugoj strani već napravljena rasčlanba misticirane za-vršene seksualne revolucije. I treći primjer: kritika u čudu pred novim govorom o sociološko-politoško-gospodarsko-povi-jesno-filosofsko-kulturnjačkim detaljima suvremenice, pa tako mili tek rubom lirike, šireći o njoj pučkoškolske zablude. Tako stanje zavelo je i podosta nesamostalnih liričara. Već skro-dno dva desetljeća u suvremenom se hrvatskoj lirici zaboravilo da pjesništvo, ma kakvo bilo, mo-ra posjedovati i svoju »umjetničku nužnost« (Hugo Friedri-ch).

Grljušić se u svojim pjes-motvorima zadovoljava polovičnim rješenjima, čak ih u idejnjoj komponenti pjesništva i naglašava, kao što se tako za-dovoljava i svijet u kojem smo nazočni — fragmentarnim i bi-zarnim prostorom, deformirano-stvarnošću, neskladom iz-među jedinke i zbiljnosti, gdje se realni svijet sužava na pred-metne pojedinosti koje se same po sebi otuđuju i raspadaju. Ponekad se, vjerujem s pravom, pitam ne razara li poezija, odnosno sva suvremena umjetnost, prirodnji svijet isto toliko koliko ga danas razara tehnologija, ili šire — kao i ova civiliza-cija računa? Ne događa li se nesto kao u stihovima García Lorce — »Kako je čistu i veliku ranu njegova mašta ostavila u beskrainoj bjelini« — ?

Zbirka *Bez naslova* govori o jednom takvom prostoru koji postoji zahvaljujući samo riječi (»Ne diraj taj prostor kojeg nema«), jer on ne egzistira, ni je geometrijski (»Ako je oblik uopće izvodljiv«). Riječ je o ne-stvarnom krajoliku u kojem je prisutnost bilo čega izlišna (»po-kušaj se prostorno zbuniti«, »korak je tvoj rupa u prostoru«, »glas je tvoj rupa u prostoru« — ili — »i onda se najednom utopiš u prostor«), čovjek je u prostor »sabijen«, a halucinanti sadržaji poremećene javе udari su irealnih među realne slike bijele praznine (»gospodin s okruglom glavom nabo je na kopljje prostor / upravo po sri-jedi«). Kroz ove apstrakcije iz-mješane s natuknicama o sva-kidašnjici, gdje nema granica između pojmovnog i osjetilnog, između zbiljskog i izmišljenog, pjesnik se kreće s vremenskom naznakom (a vrijeme je »hladno«, »gladno«, »ludo«, »hudo«, vrijeme je »svemira«, »nemira«, »trke«, »vrijeme zbrke«, »vrije-me smoga«, »vrijeme bez bo-ga«), u neki potpuno oslobođeni, univerzalni prostor koji se projicira u Ništa. Prostor, koji se kroz sve stihove zbirke apos-tofira, u biti se ukida.

Pokušaj je zanimljiv, temat-ski krug primamljiv, namjera iskrena, a kvalitativnost ostva-renoga te snažnije »zakovitlana«, te vjerujem da Grljušić neće os-taviti »taj prostor u prvotnosti«.

RAŠA LIVADA: »KARANTIN«

»Prosveta«, Beograd 1977.

Piše: Slavko Gordić

Savremene pesnike češće za-pažamo i prepoznajemo po spe-cifičnom poimanju jezika i istraživanju u jeziku, po osobenoj formuli pesme i osobnom od-nosu prema pesničkoj tradiciji, nego po njihovoj viziji života i stavu prema ključnim činjenica-ma sveta koji ih okružuje. Raša Livada kao da izmiruje i nad-laže te opreke: pesnik upečatljivog profila, svež u govoru i nov u postupku, ipak je po bitnim svojim osobinama od onih umet-nika reči koji ne stvaraju da bi, prvenstveno, iskušali jedan kon-cept jezika i artikulisali jedno shvatjanje forme, već da bi uobličili svoje viđenje sveta i svoju sliku čovjeka. Retke su u našim pesničkim knjigama koje svoj dija-log sa svetom i vremenom vode tako otvoreno i strasno kao što ga vodi Karantin Raše Livade. Ta knjiga pesama je, zapravo, knjiga prekora i žalbi, podsme-ha i protesta upućenih svemu-što na obezluđuje, u nama i oko nas.

Spasenje se, međutim, ne dā ozakoniti, kako je jednom rekao Volt Vitmen. Stoga i naš pesnik, uz svekolik gnev, inat i ironiju, poznaće i trenutke re-zignacije, iskustvo tuge bez vi-novnika i bolje bez iscelitelja. On zna da, pored tolikih zala-oko nas i prepreka ispred nas, postoji i »karantin u nama«, kao što zna da nam, na dru-gom jednom planu i voljom drukčije kobi, pored tolikih ne-prepoznavanja i ozleda uvek pre-ti i veroloman »zagrljaj koji sa-mo uvećava razlike«. A takva

svest, ako i nije središte ove knjige, biva dragocen korektiv i dopuna nadahnutoj (ponekad i žučnoj) optužnicu kojom Liva-da tereti vek golih i nelepih ak-tuelnosti. Kao što, ne s manjom poetskom korišću, nežnost i mi-lošta, koje se katkad prokradu Karantinom, unekoliko upitom-ljuju njegovu gorčinu i srdnju. Da nije tako, da u boji pesni-kovog glasa nema te nijanse i u njegovom stavu one mudre blagosti, teško da bi njegovo strastveno poricanje i odbijanje imalo valjanog pokrića. Jer, ap-riorni nihilizam, kao i dobrohot-na naivnost, svojom jednostranom i zatvorenom odgonetkom nužno mimoilazi izvesne vidove i izvesne sanse ljudske situacije.

Bićemo, ipak, na gubitku, ako dopustimo da topilina i ple-menitost ove poezije ublaže utisak o njenoj kritičkoj žestini i moralnom patosu te zestine. U iskušenju da najposle pristane-mo na jednu od tolikih umiru-jućih i razrešujućih slika o na-ma i našem životnom okolištu, Karantin Raše Livade doživljava-amo kao spasonosnu budućnicu. Kao i negov Horoskop (u knjizi Atlantida), jedan od u nas tako retkih prizora angažovane pes-me koja je više od primenjene poezije, nova Livadina knjiga nas suočava s neulepšanim li-kom sveto i utvarnim oblicima neautentične egzistencije, s po-mračenom sveštu o vrednostima i rugobinim surogatima vredno-sti. Zagledan u sveprisutnu i fas-cinantnu pomamu i grabež, u život sveden na povest tela i »ideale« snijene do sna o pose-dovanju i važenju, lirske subje-kat ove poezije strada utoliko teže ukoliko je pamćenjem i sa-mosvešću osuđen na neprekidno uporedivanje defektne i polovič-ne egzistencije s mitsko-poet-skim uzorima moralnih i duhov-nih vrednosti. Zavičajni grad Ze-mun, sa svojim kulama i cr-kvama, pijacama i mesnicama, s uspomenama herojstva i du-hovnosti pod debelom skramom trivijalnosti i obesti, ima u Li-vadinoj knjizi funkciju motiv-skog oslonca i značenje global-nog simbola. Pri tome, ipak,

dalibor martinis: osoba na slići, odraz i alu-folija